

Haapsalu raamatukogu ajaloost

Kirjaoskuse levik on iga rahva elus tähtis sündmus: alles siitpeale võidakse kogutud teadmisi ja andmeid kindlalt jäädvustada ning teistele edasi anda.

Kultuuriloo üks kandvam osa on kirjasõna arengulugu, seeläbi kirjavara ehk raamatulugu ja selle kaudu jõuame ka raamatukogude juurde.

Eesti raamatulugu algab esimese trükitud raamatuga. Enne 1525.aastat levis alates XIII sajandist käsikirjaline raamat kloostrite ja kirikute juures, kuhu tekkisid ka esimesed raamatukogud. Vanad ürikud annavad sellest teada. "Liv-, Esth-und Curländisches Urkundenbuch" (Reval-Riga, 1857-1873) sisaldab dokumendi, millest on lugeda, et 1383.aasta ühel pilkasel ööl tungisid sõjakad ja kättemaksuhimulised piiskopi rüütlid Dietrich Uexküll ja Johann Scherenbeck oma sulastega üle lossimüüri, rüüstasid toomkiriku ja armaariumi (raamatukogu), hävitasid relvakoja, tapsid ilmlikke ja vaimulikke ning põletasid linnuse ja toomhärade majad. Eelpoolkirjeldatu on tõestuseks, et ka Haapsalu toomkirikus oli neil aegadel oma raamatukogu.

Suure vaevaga alistatud maarahva valgustamisele kirjutatud sõna abil hakati orduriigis tõsisemalt mõtlema alles XV sajandi lõpust. Võõramaalastest usumehed nägid isegi, et ladinakeelsed palvesonad ei avaldanud mõju rahvale, kes elas edasi oma usupärimustes ja kelle jätkuv vastupanu ei tahtnud anda tunnistust alistumisest. Selleks andis suuremaid võimalusi aeg pärast trükikunsti leiutamist. On teada, et trükitud raamat jõudis Eestisse üsna varsti pärast seda: juba 1470.aastal saadeti Lüübekist Niguliste kiriku eestseisjale kaks piiblit, 15 psaltrit ja 20 kaanonit.

Meie jaoks on tähelepanuväärne, et enam kui sajandi on püsinud oletus, et Saare - Lääne piiskop Johannes IV Kievel on umbes 1517.aasta paiku lasknud trükkida eestikeelse katekismuse - mainin siinkohal, et eestikeelse raamatu algust loetakse praegu aastast 1525 (on nimelt teada, et 1525.aastal saadeti Riia poole teele kolmes keeles (liivi, läti, eesti) raamatuid, mis aga Lüübekis ära võeti ja põletada otsustati).

Selle oletuse tõi avalikkuse ette baltisaksa ajaloolane Fr. Amelung 1884.aastal.

Ajalooallikatest on teada, et 1505.aasta sinodil nõudis Saaremaa piiskop Johannes III Orgas kategooriliselt, et vast-ristitud eestlastele tuleb rahva keeles õpetada "Meie Isa", "Ave Maria" ja "Credo" (usutunnistust). Katekismuse õpetamiiseks anti täpsed eeskirjad.

Järgmine Saare-Lääne piiskop Johannes IT Kievel, kes valitses 1515 - 1527.aastani ja resideeris Haapsalus, jätkas oma eelkäija suunda veel ägedamalt. Ta pidas järjekindlalt provintsisinodeid ja andis 1519.aastal (mil ta isiklikult visiteeris Haapsalu kogudusi) väga üksikasjaliku 88 punktist koosneva visitatsioonieeskirja. Selles nõuti ka mittesakslaste usuliste teadmiste kontrollimist. 1517.aastal oli ta teinud preestritele korralduse varustada end piiskopkonna kantseleist sinodistatuudiga ja liikuvate pühade tabelite koopiatega. Peamiselt on see korraldus andnud raamatuloolastele alust arvata, et Johann IV Kievel andis trükis välja eestikeelse katekismuse, sest sinodistatuudi juurde kuulus üksikasjaline seletus katekismuse õpetamise kohta eestlastele. Arvamust toetab seegi, et Kievel oli ise pärit kohalikust vasalliperekonnast ja oskas eesti keelt.

Konrad Veem kirjutab: "Teadaolevalt ilmus esimene eestikeelse tekstiga katekismus aastal 1517, millest pole ainsatki eksemplari järele jäänud." Ka kirjanik Arvo Mägi on asjas kindel: "Katoliiklaste esimene teada olev raamat Saare - Lääne piiskopi Johannes Kieweli Katekismus 1517.aastast on kahjuks kadunuks jäänud."

Tõenduseks, et vastavaid eestikeelseid tekste tegelikult oli, on säilinud palved "Pater Nosten", "Ave Maria" ja "Credo" Kullamaa Vakuraamatus. Need on kirjutatud käsitsi 1524 - 1530.a. vahel. Analüüs näitab, et kirjutaja (ümberkirjutaja) Johannes Lelow on ise väga halvasti osanud eesti keelt ja kirjutanud palved vigaselt ära ühest teisest käsikirjast (või trükitekstist?). Võimalik, et aluseks ongi need sinodistatuudid, millest kõigil preestritel 1517.aastal kästi võtta koopiad - arvab raamatuloolane Voldemar Miller. Nende palvete kirjutaja Johannes Lelow oli 1520 - 1524.a. Haapsalu toomkiriku juures notariks, aastail 1524 - 1528 preestriks Kullamaal.

Peale mainitud eestikeelsete palvetekstide sisaldab vaku-raamat andmeid XVI sajandi esimese veerandi majanduslike ja kiriklike olude kohta Kullamaal ning seoses sellega ka mõningaid kohanimesid: Hellemeggi, Pisku Kuldamegky, Szure Kuld-meggi, Lechtmetz; samuti isiku - ja perenimesid: Andres, Claus, Annik, Albi Peter, Kelvy Näen, Jaenn.

1535.aastast on aga teatavasti säilinud esimesed fragmendid eestikeelsest trükitud raamatust - paralleeltekstiga Wannadt-Koelli katekismusest, mida trükiti 1500 eksemplari. Samast 16.sajandist on teada ka vanim raamatukogu Eestis - raamatukogu 1552.aastast Oleviste kiriku juures, mille eest hoolitses raad.

17.sajandil rajati Eestisse esimene trükikoda Tartusse 1631.aastal, loodi Ülikool Tartus 1636.aastal (selle juurde arenev raamatukogu) ja ilmus esimene Eestis trükitud raamat Stahlil "Käsi- ja koduraamat" 1637.aastal. Hakkas tegutsema Porseliuse seminar Tartu lähistel Piiskopimõisas - sajandi lõpul oli Eestimaal 49 talurahvakooli, kus õppis 1100 -

1200 last. Uno Liivaku on oma teoses "Eesti raamatu lugu" nentinud tõsiasi: "Tundub paradoksaalne, kuid tõsiasi: rahvusena säilimise eest oleme tänu võlgu siin võimul olnud baltisakslastele. Rootsi aja lõpust 1680.aastast on teada üksainus koolmeister, kes õpetas lapsi saksa keeles, aga seejuures saksa lapsi. Kõigis teistes koolides on kategooriliselt ette kirjutatud, et õpetada tohib ainult mittedaksa keeles, nii et talupoeg jääks talupojaks." Nii võimegi Eesti kooli ajalooolehekülgedelt lugeda, et 1654.aastal "... oli Lääne-Nigulas juba palju neid, kes lugesid peatükke hästi ja tundsid koguni Lutheri seletusi", samas on teada, et Martna kihelkonnas oskas 1694.a. lugeda kaks inimest. 1739.aastal kehtestati nõue, et 7-12-aastased lapsed peavad koolis käima või lugemise kodus selgeks õppima. Samast ajast on lugeda, et 1735.aastal Lihula kihelkonnas "... niipalju talupoegi lugemise selgeks saanud, et konsistooriumist telliti 100 eksemplari "Kodu- ja kirikuraamatut", kuid sealsamas "kooli pandud nobe ja õpihimuline poiss läinud koju leiba tooma, võetud aga mõisniku käsul kinni, viidud Vana-Lihula lossi ja antud 9 paari vitsa selle eest, et ta koolis käis". (L.Andresen "Eesti kooli vanem ajalugu", lk.83). 18.saj. lõpuks olid 60% eestlastest kirjaoskajad, 1786.aastal tegutses 32 kihelkonnakooli ja 183 külakooli.

Raamatuloost on teada, et 1631 - 1710.aastani on ilmunud 109 trükist, aastail 1701 - 1819 trükiti 381 raamatut. Raamatute leviku kohta on ka andmeid. Näiteks 1735.aastal on Karuse taludes "kõikjal lauluraamat ja katekismus. Uus testament puudub paljudel", Lihulas ja Kirblas aga veidi hiljem "paljudes taludes leiduvad Piibel ja Uus testament, teisi raamatuid on igas talus". Siinkohal märkigem, et eestikeelne Piibel trükiti 1739.aastal.

19.sajandi esimesel poolel ilmus juba 638 erinevat trükist. Vaimuliku raamatu kõrval hakkas järjest enam eluõigust võitma ilmlik: aabits, kalender, seaduseraamat, ilukirjanduslik teos ja vahetevahel ka mõni perioodiline väljaanne.

Kirjaoskuse levimine, raamatute kirjastamise kasv ja edenemine tõid kaasa lugemishuvi suurememise ja löid eeldused esimeste eesti raamatukogude loomiseks, valmistades neile ka lugejaskonda ette. Alguses püüti raamatuid laenata raamatukaupmeeste juurest, ent siis asutati koguduste raamatukogusid maakirikute juurde.

Esimesed koguduste raamatukogud ja seega üldse esimesed eestlastele määratud raamatukogud tekkisid 19.sajandil 40-ndail aastail. Üks esimesi selliseid raamatukogusid, mille kohta on säilinud andmeid, asutati 1842.aastal Läänemaal Karuse kihelkonnas kohaliku pastori Baumann poolt. Sellest annab teada 1864.aasta "Revalische Zeitungis" pastor Hirschelmann. Haapsalu koguduse raamatukogule pandi alus 1851.aastal, ka Hanilas (1857) ja Varblas (1858) asutati koguduste raamatukogud, alles seejärel mujal Eestis.

Et eestlastest lugejaskonna lugemishuvi probleemid olid päevakorda tõusnud, sellest

annab tunnistust ka "Eesti Postimehe" 1864.aasta 13.mai juhtartikkel "Koguduste raamatukogud", mis sai innustust eelpoolnimetatud "Revalische Zeitungis" avaldatud kolme artikliga koguduste raamatukogude tegevusest Läänemaal Karusel, Varblas, Hanilas ja Haapsalus. "Vana ja tuttav asi on, et meie Eesti rahvas, kui tema ka selgesti loeb, ometi enamasti mõtlemata loeb ja sellepärast oma lugemisest seda kasu ei saa, mis ta võiks saada, kui mõistusega loeks ...", manitseb papa Jannsen, kutsudes oma juhtkirja lõpus kiriku- ja kooliõpetajaid üles võtma eestlaste lugemise suunamist oma südameasjaks.

Traditsiooniliste kirikuraamatute kolmiku - piibli, testamendi ja lauluraamatu kõrval hakkas talutaredesse tungima ka juturaamat, esindatuna sentimentaalsete tõlgete kaudu Jenoveva-Hirlands lugudega, täitsid nad ometi huviärataja rolli jutukirjanduse vastu. Sajandi 40-ndatel aastatel alustasid oma kirjanduslikku tegevust eesti rahvusliku kirjanduse rajajad Pr.R. Faehlmann ja Fr.R. Kreutzwald. Algamas oli eesti rahvusliku liikumise õitseae: 1857.aastal hakkas ilmuma "Perno Postimees", mis hiljem jätkus Tartus 1864.a. "Eesti Postimehena", 1858.aastal jagati välja maakeeli "Talu rahva seadus", 1862.aastal trükiti "Kalevipoja" rahvaväljaanne, C.R. Jakobson pidas Tartus oma "Kolm isamaakõnet" (1868, 1870), asutati "Vanemuise" ja "Estonia" seltsid (1865), ilmus Koidula esimene luulekogu 1866.a. "Waino-lilled", korraldati esimene Eesti laulupidu 1869.aastal 800 lauljaga, ilmus P.J. Wiedemanni suur "Eesti-saksa sõnaraamat" (1869), 1872.aastal etendatud "Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola" sai Eesti rahvusliku teatri alguseks, 1878.aastast hakkas ilmuma "Sakala".

Läänemaad on ikka peetud Eesti vaesemaks ja mahajäänumaks paigaks. Ärkamisaja Eesti piirkondlikku kultuurikihti iseloomustas C.R. Jakobsoni "Sakala" tellimuste arv. "Sakala" meelsusest saadi aimu ka Läänemaal - 1880.aastal telliti Läänemaale iga tuhande eestlasest elaniku kohta 19,3 eksemplari "Sakalat" ja Haapsalu oli Viljandi ja Rakvere järel kolmandal kohal. Küllap oli selles tõsiasjas teeneid ka Jakob Pärnal, kes oli neil aastail (1871-1882) Lihulas Elementaarkooli juhataja ja C.R. Jakobsoni suur sõber. Nimelt oli J. Pärn Tormas sündinud ja juba lapsepõlves puutus kokku Torma köstri poja Carl Robert Jakobsoniga, kellega tal säilis sõprus ja kellelt sai ka ilmavaatelisi mõjutusi: pärast Jakobsoni esimese isamaakõne pidamist Tartus andnud sõbrad töötuse: "Isamaa eest tööle! Iga üks oma jõudu mööda ja omas kohas." 1868.aastal kaotati teoorjus ja sajandi lõpuks oli juba 50,4% maast ostetud taluperemeeste poolt omandisse.

Samal ajal arenes ja kasvas kreisilinn Haapsalu ja kogus kuulsust kuurordina. Juba 1823.aastal kirjutab O.W. Masing "Marahwa Näddala-Lehes": "Hapsälust, sel 18.augustil. Meie lin on sel korral otse kui kuulsaks samas, et seie juni ja juli kuul palju rahvast koggub, kes onuna tervist merre vee abbiga iggatsevad kinnitada, ehk parrandada ... Agga mis seal kohhas merre vee prekijatele kõige monnusaraaks arstimise abbiiks

tuleb, see on see merre limma, mis ses lahhes, mis Haapsalo linna ai, merre põhjast sada ja kel vägga vänge hais jures. Selle muddaga oeruvad haiged neid liikmeid, kel jooksja sees, ja tunduvad neid paremaks savad. Seddasinnast limma peab inimene sealsammas kohhas prukima, kus ta tedda merre põhjast votftab; sest et temma rammo ärra hingab, kui teda ehk vähhegi maad töise kohta viakse".

Kuuldused männimetsadega ümbritsetud, põhjatuulte eest varjatud lahesoppides paiknevast pehme merekliimaga suvituskohast ja seal tehtavatest ravikuuridest omapärase ravivahendiga levisid nii Eestimaa, kui ka Riia, Peterburi ning kaugema Venemaa jõukama rahva hulgas.

Nii sai Haapsalust keiserriigi õukonna, Peterburi ja Moskva koorekihi eelistatum kuurordi ja puhkepaik. Kuid Haapsallu tulid kosutust otsima ka kultuuri- ja teaduseinimesed. See innustas kohalikku intelligentsi oma tegevust hoogustama ja nii loodigi 1866.aastal meelelahutuslik salong "Club Musse", mis on "omale ainsaks eesmärgiks võtnud lahutust ja seltskondlist lõbu pakkuda", loeme 1919.aasta "Musse" klubi põhikirjast: "Musse" ... klubi liikmeks võib iga täieealine, ausa eluviisiga meesterahvas olla, elukutse, rahvuse ja usu paale vaatamata - oldi pool sajandist hiljem suuremeelsed. Kuid oma algaastail oli "Musse" saksakeelne ja saksameelne. Ajaleht "Hapsaler Stadtblatt" kuulutas mitut puhku "Musse" klubi õhtuid - läinud sajandi lõpu-kümnendil toimusid seltskondlikud klubiõhtud St.Peterburi hotellis igal teisipäeval ja reedel.

On teada, et "Musse" klubi asutas 1866.aastal väikese raamatukogu, mis oli edaspidi avalikuks kasutamiseks mõeldud. Raamatukogu asus Suur-Mere tn.4 majas, mis oligi klubi asukoht aga on tänaseks tulekahjus hävinenud. Suvehooajal klubi asukoht muutus ja leidis endale paiga Trinkhales Suurel Promenaadil. Raamatukogus pidi olema väärtkirjanduse teoseid, sest juba järgmisel, 1867.aastal, mil Haapsalus veetis oma suve noor helilooja P.J. Tsaikovski, võib tema venna Modest'i mälestustest lugeda, et nad laenutasid raamatuid "Musse" klubist ja lugesid siin prantsuse luuletaja ja dramaturgi Alfred de Musset' teoseid - seega pidi raamatukogu rahuldama nii kohalike sakslaste kui ka suvitama tulnud kõrgema seltskonna vaimseid tarvidusi.

Kui heita pilk, küll hilisemal ajal (1996) trükitud "Club Musse" raamatukogu kataloogi, siis on seal kirjas raamatuid tublisti üle tuhande. Näiteks mõned autorid: Bismark, Ch. Darwin, Ch. Dickens, J.W. Goethe, G. Hauptmann, R. Kipling, Th. Mann, R. Tagore, Graf, A. Tolstoi, M. Twain aga ka neli raamatut Yxküllilt, üks raamat Unger-Sternbergilt, E. Zola teoseid.

Arhiivi andmeil on klubi raamatukogu asutatud 1867.aastal, kuid tegevusluba on taotletud alles 1875.aastal. Usutavasti sai klubi raamatukogu alguse koos klubi loomisega, olles selle üks orgaaniline osa, sest ka 1919.a. klubi põhikirjas on näha, et "üks tuba klubi ruumidest jääb lugemise toaks, kus poliitilise ja kirjanduslise sisuga

ajakirju leidub, missuguste äraviimine mainitud toast keelatud on".

Meie käsutuses on koopiad Eesti Ajalooarhiivist, milles Eestimaa kuberner hr. Polivanoff pöördub Haapsalu magistraadi poole raamatukogu küsimuse asjus 1875.a. sügiskuudel (septembrist -novembrini). Sellele kirjale vastab Haapsalu magistraadi nimel linnapea P. Leidig.

13.septembril 1875.aastal Haapsalu magistraadile Raamatukogu asjus:

Nagu mulle on teatavaks saanud, on Haapsalus raamatukogu, mis igal aastal teenindab supelvõõraid. Ma teen sellest lähtuvalt magistraadile ülesandeks mulle kiiremas korras teada anda:

- 1) mis ajast raamatukogu eksisteerib,*
- 2) milliste vahenditega on raamatukogu asutatud,*
- 3) kellele raamatukogu praegu kuulub,*
- 4) kui paljudest köidetest respektieritud teostest raamatukogu koosneb,*
- 5) kuhu need on paigutatud,*
- 6) kes hooldavad raamatukogu,*
- 7) kas raamatukogu peale supelvõõraste aasta jooksul linna elanikke ka teenindab ja mis tingimustel.*

Alla kirjutanud kuberner Polivanoff

Sellest ajast pärinevad esimesed dokumentaalsed andmed meie jaoks "Club Musse" raamatukogust:"Haapsalu magistraadi teadaanne 25.sept. 1875.a.

Tema Ekstsellentsile Eestimaa Kubernerile riiginounikuleja kõrge ordeni rüütlile Polivanovile.

Vastuseks Teie Ekstsellentsi kirjale 13»sept. Nr.1686 Haapsalus asuva raamatukogu kohta on Haapsalu Magistraadil teatada:

- 1) Haapsalu "Musse" raamatukogu eksisteerib aastast 1867.*
- 2) Ta asutati Haapsalu "Musse" liikmete poolt kingituste ja ostude teel. Selleks paluti igal "Musse" liikmel annetada raamatukogu heaks 1 rubla.*
- 3) Raamatukogu kuulub Haapsalu "Mussele".*
- 4) Koostis: 680 teost ehk 1020 köidet saksa keeles, 45 teost ehk köidet vene keeles.*

Peale selle asub raamatukogus veel ca 1000 köidet prantsuse keeles, millest üks osa on krahv Apraxini kingitus, mis saabus raamatukogule härra dr. Hunniuse vahendusel.

- 5) Raamatukogu asub "Musse" ruumides.
- 6) Raamatukogu hooldab kaks "Musse" seltsi poolt valitud liiget.
- 7) Esimestel aastatel oli raamatukogu vaid "Musse" liikmete kasutada, viimastel aastatel on aga ka ülejäänud linnaelanikud 3 rubla eest aastas võinud raamatukogu kasutada.

Viimasel 4 aastal on üks osa raamatukogust laenutamiseks viidud promenaadile supelvõrastele kasutamiseks, kuumaks on 1 rubla ja hooajamaks on 3 rubla. Raamatukogu sissetulekud lähevad raamatukogu täiendamiseks uute raamatutega.

Haapsalu magistraadi nimel linnapea F. Leidig.

"Habent sua fata libelli" - igal raamatul on oma saatus.

Et meie raamatukogus on tänaseni säilinud raamatuid templiga "Club Musse 1866", siis on nende raamatute saatuseks meile täna tõestada raamatukogu olemasolu järjepidevust Haapsalus. Ajaloost on teada, et 1939. aastal, seoses ümberasumisega Saksamaale anti raamatukogu üle linnale. 1939.a. 13.novembri "Lääne Elust" on lugeda: "Kohapealne sakslaste üldvolinik vandeadvokaat W. Rosen teatas, et tema kavatses sakslastele kuuluva saksa- ja prantsusekeelse raamatukogu annetada linnale Haapsalu linna avaliku raamatukogu täienduseks". Samal aastal muudeti ka "Club Musse" Haapsalu Seltskondlikuks Ühinguks ja sellest sai eestlaste kuituuriühing.

Läinud sajandi lõpukümnel tekkis Haapsallu teinegi muukeelne kultuuriklubi. Et siin mitmeid jõukaid vene kaupmehi (näiteks Makarovid), kooliõpetajaid ja ametnikke oli, siis löid nad 1893.a. oma klubi "Russkoje Otetšestvennoje Sobranie". Sellegi seltsi raamatukogu raamatuid on meie raamatufondis säilinud.

19.sajandi viimasel veerandil oli täies hoos ka eesti seltside tegevuse edendamine. Loodi laulu- ja mänguseltse, karskusseltse, pritsimeeste ja muid ametiseltse. Tihti alustas rahvuslike seltside juures tegutsemist ka raamatukogu.

1860.aastal asutati Mulgimaal Tarvastus kihelkonna raamatukogu ja sellega pandi alus maakeelsete raamatukogude loomisele. Esimene eesti raamatukogu oli tähtis selle poolest, et tekkis rahva hariduslikest vajadustest ja sai rahva enda poolt loodud.

1869.a. kirjutas Fr.R.Kreutzwald "Eesti Postimehes" oma artiklis "Paar sõna koggokonna ramatokogodest" nõnda: "Nagu silma-selitajad ajalehtede lugejad isegi teavad, oleme meie rahvakoolidega viimasel ajal mõne hea sammu edasi lainud, mis läbi meie endine pime eesti suitsutuba mitmes paigas aknad on saanud, kust rahva silmad aegamööda valgust leiavad ja udupilved mitmel peajus päikese paistel võiksid ära

kaduda. Aga küsime, kas nimetatud akende valgus kõigis paigus juba niikaugelt ulatub, et ümberkaudne rahvas valgusearmastajaks kasvavad, siis peame kahetsedes kostma: et koolid üksi seda ei jõua täita, kõige vähemalt seal, kus nende eesseisjatel veel udu silmist ei ole kadunud... Seal ei ole paremaid abilisi kuskilt leida, kui et mõistlikumad kogukonna valitsejad üheskoos nõuks võtaksid: igaüks omas kogukonnas raamatute kogusid (Bibliotheken) jalule seada „. Säherdused raamatute kogud on koolide kõrval kõige mõnusamad tiivad, mille peal mitmed vaimud lendama õpivad, kelle sammud tänini murust kõrgemale ei ulatunud kui - jalaastmed,"

1895.a. asutati ka Haapsallu eesti selts "Kungla" - algul nimetati selts "Eesti Kungla Karskuse Seltsiks", sest muidu ei saadud asutamise luba. 1895.a. 14.juuli "Eesti Postimehest" võime lugeda: "Haapsalus liigub nende päevade sees haruldane ettevalmistamine: kodumaa orila-kuningannat - Miina Hermanni, oodatakse kontserti andma lossikirikus 23.juulil „. Sedasama kontserti saab noore Kungla Karskuse seltsi laulukoor toetama „. Nii on esimene Kungla laulukoori kontsert raamatukogu asutamisele pühendatud.“

Nõnda hakati looma Haapsallu omakeelset raamatukogu karskuse edendamise seltsi "Kungla" juurde. 1896.a. sai raamatukogu avatud ja jäi seejärel peaaegu pooleks sajandiks linna avalikuks raamatukoguks ja meie raamatukogu eelkäijaks. Et Eesti karskusseltside kesktoimkonna aruanded on lünklikud ja ajakirjanduse veergudele ei ole ulatunud ühe väikese raamatukogu mured, siis 20.sajandi alguse paaril kümnendil ei ole raamatukogu tegevusest mainimisväärseid teateid. Esimene autoriteetsem teave pärineb 1919.a. 12.augustist, mil Haapsalu linnavalitsus vastab haridusministeeriumile ja annab teada, et Haapsalus praegu lugemise lauda ei ole:

..."Kungla" seltsil on Posti 38 maksuline rahvaraamatukogu olemas, mis mainitud seltsi poolt üleval peetud saab. Haapsalu linnavalitsusel lugemislauade ja raamatukogude sisseseadmiseks ehk nende täiendamiseks tarvili summasid ei ole anda, võib aga oma volikogu koosoleku saali teatud õhtute tarvis lugemislaua ja kõne koosolekute jaoks tarvitada anda. Lugemislaua ja kõne õhtute toimepanemise klubi ja nende korraldamise võtaks "Kungla" selts oma peale.

Õhtukooli ja rahvaülikooli, ehk nende järele küll tarvidus on, ei jõua linnavalitsus ja kohalikud seltsid üleval pidada.

Linnavalitsusel ei ole võimalik rahvahariduse instruktori ametisse panna, tema kohused võiks Kungla selts oma peale võtta“...

1919.a. oli "Kungla" seltsi raamatukogu avatud kõigile soovijaile kolmel õhtul nädalas ja asus Posti tn.38. See oli tasuline rahvaraamatukogu, mis tegutses seltsi ülalpidamisel. Raamatute laenutamise tähtaeg oli üks kuu, tähtjaks tagastamata kõite eest tuli tasuda

50 penni nädalas viivitusraha. Aasta lõpuks oli raamatukogus 830 raamatut, neist 230 eksemplari köitmata. Raamatukogus oli registreeritud 60 lugejat, kes laenutasid 380 raamatut. Kogus polnud tol ajal veel inventariraamatut, oli ainult olemasoleva vara nimekiri. Raamatukoguhoidjaks oli Karl Tammeveski. Ta oli lõpetanud Haapsalu Gümnaasiumi ja oli elukutselt pangaametnik. Raamatukogutööd tegi ta oma põhitöö kõrvalt ja selle eest tasu ei saanud.

Eesti riikluse algusaastail ei olnud veel vastavaid seadusi raamatukogude kohta, see võeti vastu alles 1924.a. ja siis reguleeriti ka riikliku toetuse andmine raamatukogudele. Algul olid raamatukogud seltside ja omavalitsuste ülalpidamisel ning viimaseid ei kohustanud selleks miski peale missioonitunde.

1920.a. saabus Haridusministeeriumi Rahvahariduse Osakonnale palvekiri luuletajalt ja koolinõunik Ernst Ennolt, milles ta kurdab "Kungla" seltsi raamatukogu raske rahalise olukorra üle:

..."Kungla" sai tänavu 25 aastat vanaks. Sama vana on ka "Kungla" raamatukogu - esimene avalik Eesti raamatukogu Haapsalus. 1912. aastani on seda enam-vähem püütud täiendada ja korras hoida. Kui väline surve ühingu tegevuse hoolimata käega seisma pani, jäi "Kungla" raamatukogu sest ajast pääle omas kasvamises kängu. Alles mullu sai Ühing jälle rahaliselt nii kaugele, et mõned uuemad tooted raamatukogusse muretses. Et raamatukogu täitsa aja nõuete kõrgusele tõsta, missugune ta juba oma suurearvulise tarvitajaskonna pärast peaks olema, see nõuaks ühingult suurt pingutust ja hiiglakulusid. Seepärast võtab "Kungla" alandlikus tänumeeles vastu Haridusministeeriumi avitava käe ja loodab välise helde toetuse varal oma raamatukogu hääle järjele saada. Vajaksime tõesti suurt toetust, sest pääle selle, et tugevasti pool raamatukogu juure tuleb osta, on ta ka sõjast ja korratumaist aegadest tuntavalt saanud kannatada. Kui kõik kulud ühiseks summaks kokku võtta, mis raamatukogu täielik korraldamine nõuaks, siis jätkuks selleks vaevalt 60 000 marka. Palume Haridusministeeriumi selle summa suuruse abiraha mainitud otstarbeks määrata.

Haapsalus, 6.okt.1920

Kirjandusosakonna juhataja /E.Enno allkiri/

1922.a. ei jätkunud jälle rahalisi vahendeid uute raamatute muretsemiseks.

1926.a. oli raamatukogus sisse seatud juba vihikkataloog. Kogu oli avatud kaks päeva nädalas: esmaspäeviti ja neljapäeviti kella neljast viieni õhtul. Lugeja võis korraga laenutada kolm köidet ja pidi need tagastama kuu aja jooksul. Raamatute laenutamine oli endiselt tasuline, see oli langenud nüüd 100 margalt 20-le margale kuus. Vaatamata sellele oli kogus ainult 34 lugejat. Kirjandust oli aga 1261 raamatut: 917 eestikeelset teost,

1 saksakeelne ja 343 venekeelset. Kõige enam loeti eestikeelseid raamatuid – 459, seevastu venekeelseid ainult 28. Võrreldes Haapsalu raamatukogu andmeid, võib tõdeda, et 100 elaniku kohta oli siin 38 raamatut, mis oli Eestis tagasihoidlik tulemus; elanikke oli Haapsalus neil aastail ligi 4500.

Samal ajal tegutses ka Rahvaülikooli Seltsi raamatukogu (asutatud 1921.a.), peaaegu käsikäes "Kungla" raamatukoguga, kuid lugejaid oli neis kokku ainult 53 ja see oli Eestimaa linnadest kõige väiksem arv. Ka raamatute liikuvuse ehk ringluse poolest oli kõige väiksem näitaja Haapsalus - selle ülevaate järgi jääb Haapsalu elanike lugemishuvist üsna kurb pilt. Ka Haapsalu Kaunistamise Selts püüdis omalt poolt kaasa aidata linnarahva ja suvevõõraste kultuurilisele teenindamisele.

1.juuli 1925.a. "Haapsalu Teated" kuulutavad:

Lugemislaud "Ateenas".

Haapsalu Kaunistamise Seltsi poolt on avatud omas ruumes "Ateenas" maksuta lugemislaud. Suvitaja kui ka Haapsalu kodanik võib seal igal ajal hommiku kella 10-st kuni õhtu kella 10-ni ajalehtede ja ajakirjade lugemisega vahel aega viita. Kaunistamise Seltsi maja väärrib tähelepanu oma originaalmaalidega: lugemistoas on kunstnik Laipmanni, kohviku ruumes kunstnik Espenbergi maalid. Puust nikerdatud kullid ja vaasid rõdul, kui ka paekivist vaas maja ees on kunstnik Espenbergi töö.

Kui raamatukogude tegevust reguleeriv seadus võeti vastu juba 1924.a., siis "Kungla" seltsi ja Haapsalu linnavalitsuse vahel algasid läbirääkimised seltsi raamatukogu avalikuks raamatukoguks nimetamise asjus 1.aprillil 1927.a.. Vastav leping sõlmiti alles 10.mail 1928.a. ja kinnitati linnavolikogu poolt 31.mail. Selle lepinguga võttis "Kungla" raamatukogu endale raamatukogu seaduses ettenähtud avaliku raamatukogu ülesanded ja kohustused.

1927/1928.aastail asus raamatukogu Saue tn.12. Raamatute laenutamisel nõuti tagatistasu 3 krooni (vahepeal oli toimunud rahareform ja käibele tuli kroon). Lugejailt saadud trahvisummad ja laenutustasud kasutati uute raamatute muretsemiseks ja nende köitmiseks. Kurdeti ka riigi- ja omavalitsuse toetussummade halva kättesaamise üle. Kui analüüsime raamatukogu sissetulekut, siis näeme, et eelmise aasta jääk oli 48 krooni ja 17 senti, eraettevõtelt saadi 5 krooni toetust, tagatistasu oli laekunud 90 kr. ja laenutustasu 35 krooni ja 67 senti.Seda raha oli loomulikult vähe, kuid kulutusi sai teha vaid selle summa ulatuses. Andmetest ei ole paraku näha, kui suur on olnud riigi- ja omavalitsuse toetussumma.

1928.a. viidi läbi raamatukogu põhjalik revideerimine. Koostatud aktist võib lugeda

mitmeid vajakajäämisi - osa raamatuid olid väga viletsas seisukorras: määrdunud, lagunened, kulunud, osa vajasis ümherkõitmist. Raamatud olid nii kallid, et ilma kõitmata ei lubatud raamatuid lugejatele laenutada. Selgus, et linnavalitsuses olid veel paljud kõited raamatukogudele üle andmata - tegemist oli ilmselt raamatutega, mis tulid riigilt toetusena. Vaatamata mõningatele puudustele olid kõited siiski korralikult liigitatud ja nummerdatud. Raamatukogule pandi paheks, et puudusid nähtaval kohal laenutuseeskirjad. Soovitati laenutustasu ärajätmist, et soodustada uute lugejate juurdetulekut. Raamatud olid kõik süstematiseeritud nõuetekohaselt ja kantud valikkataloogidesse.

1928.a. täitus "Kungla" seltsi raamatukoguhoidjal Karl Tammeveskil 10 tööaastat. Enne jõulupühi kingiti talle pidulikult koosolekul seltsi poolt tänutäheks kulduur. Kingituse saaja oli raamatukogu heaks tasuta töötanud alates 1919.aastast. Hr. Tammeveski oli siis 41.aastane.

Kuurortlinnale omasena pöörati siin alati palju tähelepanu puhkajate mõnusamale ajaveetmisele. 1930.a. suvel avas linnavalitsus kuursaalis lugemistoa, millest 2.juuli "Lääne Elus" on tunnustav artikkel:

Lugemistoa korraldusest kuursaalis.

Rõõmu tekitav algatus - ajakirjade ja lehtede arv piiratud. Tarvilik ka väike kuurordi ja turismi küsimust käsitlev raamatukogu. Lugemistuba kuursaalis on muidugi uudiseks. Kuid see on sümpaatne ja väga tarvilik asutus, mida avada oli viimane aeg. Võrdlemisi mugavasti on valguserikas terrassituba sisustatud: korvmööbel mugavate tugitoolidega ja elegantne laud rahuldavad täiesti. Lugejaid on peaaegu alati, kõige rohkem siiski muusika ajal, sest orkestri helidki tungivad ajalehe puurija kõrvu.

Eesti suuremad ajalehed leiame sealt kõik. Nii "Päevalehe", "Postimehe", "Vaba Maa", "Kaja" ja "Rahva Sõna" uudiseid võime lugeda. Imelikul kombel puudub kohalik leht "Lääne Elu", kuid loodetavasti võib teda sealt edaspidi leida.

Väljamaa ajalehtedest võimalus sirvida soome "Helsingin Sanomat", rootsi "Svenska Dagbladet", saksa "Berliner Tageblatt" ja "Reveler Bote", vene "Segodnja" ja "Vesti dnja".

Ajakirjadest paistab silma "Billetterte Zeitung",,, Die Woche", Suomen Kuvalehti" ja "Svenska Dagbladet" lisa. Eesti ajakirjadest on laual vaid kauni välimusega "Olion", perekondlik "Kodu" ja kristlik "Noorte Elu".

Väike valik siiski lugemiseks. Linn võiks selle peale rohkem kulutada. Lugemistoale ei ole see alandav, kui leiaksime sealt ka "Loomingu", "Noole" ja mõned eriala ajakirjad.

Lugemistoas peaks olema samuti kapp, mis sisaldab kõik Eestisse, turismisse ja kuurortidesse puutuvad koguteosed ja teosed. Rikkalikum peaks olema ka väljamaa lehtede ja ajakirjade valik. Selleks tuleks vastavad summad võtta linna eelarvesse.

Lugemistoa seintele tuleks riputada eesti kunstnike reproduktsioone, valides hulga seast tähtsamate kunstnike väärtuslikumaid töid.

Nii saaksime kuursaali juure puhtkultuurilise ilmeka toa. Praegune algatus on aga erakorraliselt rõõmustav nähe.

1931.a. tähistas "Kungla" selts oma 35.aastapäeva. Juubelipidu peeti 17.mai gümnaasiumi saalis, kuhu oli kogunenud arvukalt inimesi Haapsalust ja külalisi kaugemalt. Kell neli päeval avas aktuse orkester, mängides seltsi hümnid "Kui Kungla rahvas kuldsel aal". Seltsi esimees A.Trompet pidas aktuse avakõne. Juhatuse liige E.Leopas esines ülevaatega seltsi asutamislööst ja senisest tegevusest. Rohkearvuliste tervitajate hulgas oli linnapea dr.H.Alver, gümnaasiumi direktor A.Üksti jt. Telegrammiga saatsid tervitusi vanad läänlased M.J.Eisen ja kunstnik H.Laipman.

Juubeli puhul oli tavaks anda ajalehes ülevaade seltsi tegevusest. "Lääne Elus" kirjutati 1930.a. pikemalt raamatukogu tegevusest - lugejaid oli aastas 97. Lugejate arv oli võrreldes varasemate aastatega suurenenud. Aasta jooksul laenutati 4871 köidet ja raamatukogu külastati 954 korda. Kogu fond sisaldas 2000 raamatut. Raamatute laenutussagedus oli küllalt suur, iga köidet oli loetud üle 2 korra. "Kungla" seltsi kogu oli endiselt Haapsalus ja Läänemaal suurim. Kuna "Kungla" raamatukogu oli juriidiliselt ka linna avalik raamatukogu, siis saadi haridusministeeriumilt ka riiklikku toetust 100 krooni. Summa oli ette nähtud raamatute muretsemiseks ning toetuse varal ostetigi 785 uut raamatut, peale selle veel koguteosed "Maailma maad ja rahvad", "Üldine ajalugu", "Eesti entsüklopeedia".

Lugejate soovidele vastu tulles hangiti loetavamaid teoseid mitmes eksemplaris. Raamatukogust laenutamine oli endiselt tasuta, kuid hinnalt kõigiti kättesaadavaks tehtud. Korraga võis lugemiseks võtta 3 - 4 köidet. Raamatuid võis uute vastu vahetada kuus 8 korda. 1930.a. asus raamatukogu endiselt Saue tn.12 ja oli avatud kahel öhtul nädalas - esmaspäeviti ja neljapäeviti üks tund öhtul. 1932.a. suvel kolis "Kungla" raamatukogu lugejate paremaks teenindamiseks J.Poska puisteel ruumidesse, kus varem asus saksa klubi raamatukogu, asudes seega suvitusrannale lähemale ja muutus suvitajaile kergesti kättesaadavaks.

Kui heita pilk avalike raamatukogude seisukorrale Läänemaal, siis on "Vabaharidustöö" 1931.a. 1.juunil lugeda järgmist:

Lääne Maakoolivalitsuse ja Eesti Haridusliidu ühisel korraldusel 17.mail s.a. alanud Läänemaa avalike raamatukogude revideerimine ja instrueerimine, mida toimetas liidu haridus-instruktor, lõppes 10.juunil. Instruktori aruandest selgub, et Läänemaal on ajalike raamatukogude võrgus üldse 51 raamatukogu tarvitamise punkti. Läänemaa pindala 4780 ruutkilomeetrit, 75 991 elanikku, s.t. et raamatute laenutamispunkt 94 km ja 1490 inimese kohta.

Seda võrku ei saa pidada küllalt tihedaks. Revisjoni protokollilehed näitavad, et 50% on seesuguseid raamatukogusid, kus lugejail tuleb käia 20-30 km. Oleks väga vajaline jõudu mööda raamatute laenutamise punktide arvu suurendada ja raamatukogu osakonnad muuta iseseisvateks raamatukogudeks.

Läänemaa avalikest raamatukogudest on 70% mitmete kultuuri-hariduslike organisatsioonide, ülejäänud 30% omavalitsuste ülal pidada.

Raamatukoguhoidjaist 55% alg- ja 45% keskharidusega, viimased õpetajad enamikus. 35% on lõpetanud 3-päevalised raamatukogunduse kursused. 45% saab oma tegevuse eest rahalist tasu, nendest 35% seltside ja 65% omavalitsuste poolt ülalpeetavate raamatukogude hoidjad. See rahaline aastatasu tõuseb 10 - 90 kroonini. Lugejate arv kõigub 30 ja 200 vahel. On silmatorkav, et seltside poolt ülalpeetavail raamatukogudel on lugejate arv suurem kui omavalitsuste poolt ülalpeetavail raamatukogudel. Lugejate arv oleneb raamatukogu reklaamimisest loengute, kirjandusõhtute, rahvakoosolekute kaudu, mis sünnib eranditult seltside raamatukogudes.

Siinkohal ei saa jätta avaldamata imestust Haapsalu avalike raamatukogude kasutajate vähese huvi üle. Haapsalus tuleb nimelt iga 100 elaniku kohta ainult 1 lugeja. Paljud vallad määravad avalikele raamatukogudele toetust väga vähe. Arvestatakse ainult seaduses ettenähtud 2 senti elaniku kohta, mis läheb kirjanduse soetamiseks. Kui mõni eraisik või riiklik asutus kingib raamatukogudele mõne kirjandusliku toote, siis jääb see kasutamata seisma, sest köitekuludeks raha ette nähtud ei ole, köitmata lugeda ei saa.

Raamatukogusid toetavad seltsid. Seltside toetus tõuseb kuni 170 kroonini (Lihula). 10% raamatukogudest ei ole seni saanud kätte oma eelmise eelarveaasta riiklikku ning omavalitsuse toetust. 20% raamatukogudest ei ole 3 kuu jooksul kasutanud ära kirjanduse ostmiseks määratud summasid. 30% on kassa-arvepidamine valla või seltsiga ühine, ei saa pidada õigeks.

40% raamatukogudest puuduvad nõuetekohased rakendusraamatud ja 85% raamatukogudest on need puudulikult täidetud.

55% tuli ette köitmata raamatuid, 45% raamatukogudes puuduvad raamatukogu tarvitamise määrused, 15% ei ole moodustatud raamatukogu nõukogu (toimkonda) ja 45% puudub raamatukogu nõukogu (toimkonna) kodukord. Omavalitsuse ja seltsi vahel puudub leping avaliku raamatukogu ülalpidamiseks 94% raamatukogudest.

Peaaegu üldise puudusena tuleb märkida lõppeks seda, et valla omavalitsused ei teata avalike raamatukogude või avalike raamatukogude aset täitvate

eraraamatukogude juhatajaile peaaegu kuskil vallaomavalitsuste organite koosolekuist, mil on päevakorras raamatukogudesse puutuvaid küsimusi-

Soovitava kirjanduse %, mille kindlaksmääramisel võeti aluseks Eesti Haridusliidu poolt koostatud ning kirjastatud "Soovitavate raamatute nimekiri" kõigub 70% ja 95% vahel.

Siinkohal olgu selgituseks öeldud, et kui avalike raamatukogude seadus vastu võeti, pandi alus ka riiklikule toetusele raamatute ostmiseks. Ilmunud kirjandusest paremat osa ostma kohustasid Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu otsused ja Haridusministeeriumi otsused. Et bulvarikirjandust ilmus küllaldaselt (1923-1927.aastail 35% ja 1938.a. 44% tõlgetest), raamatukogudesse neid ei soovitatud. Nii hindas Haridusministeeriumi komisjon aastatel 1929 -1938 kokku 3180 raamatut, millest avalikele raamatukogudele soovitati 1954 teost (s.o. 61%) kusjuures esimeses järjekorras 880 ja teises 1074 teost, seejuures teise järjekorra raamatuid enne osta ei võinud, kui esimese järjekorra loetelu oli muretsetud. Niisiis: oludest tingitud karm, kuid õiglane otsus. Tänapäeval oleksime öelnud, et on kitsendatud lugejate raamatuvalikut. Aga eks seisame meiegi iga päev paisuva trükiproduktiooni sees ja dilemma ees: mida võtta, mida jätta.

Mida siis Haapsalu elanik sel ajal luges? 1934.a. 3.märtsi "Lääne Elu" oli pikem artikkel, kus nenditakse, et linna raamatukogu kasutamine näitab tõusu.

...“Haapsalu linna avalik raamatukogu, mille eest hoolitseb seltskondlik ühing "Kungla", omab kõik kodumaa kui ka tõlkekirjanduses ilmunud väljapaistvamad ja sisukamad teosed. 1.jaanuariks s.a. oli kogus köiteid 1960 - neist ilukirjanduslikke 1350 ja teaduslikke 610.Raamatuid on loetud: 1931 .a. - 2810, 1932.a. – 2788 ja 1933.a.- 2061. Möödunud aasta langust loetud raamatute arvus võib panna ebakohaste ruumide arvele, mis sel ajal olid raamatukogul kasutada (Karja tn.18). Lugejaid käis: 1931.a. 999 - neist naised 541 ja mehi 458. 1932.a. 1111 - neist naised 572 ja mehi 539. 1933.a. 1037 - neist naised 524 ja mehi 513. Viimastel kuudel on märgata suurt tõusu lugejate arvus. Nii käis 1933.a. oktoobris lugejaid 91, novembris 104, detsembris 109 ja 1934.a. jaanuaris 154. Suurel määral tuleb seda kirjutada sobivate ruumide arvele (Saue tn.18) ning lugemismaksu kaotamisele s/ü "Kungla" poolt. Praegusedki ruumid ei vasta kaugeltki ajakohastele nõuetele. Juba ühised ruumid Seltside Liidu einelauaga on segavaks takistuseks. Kõlkide lugejate ühine soov on, et Haapsalu raamatukogul oleks kasutada omaette hoone ehk vähemalt tuba.Kui jälgida loetud raamatute nimetust, siis leiame rõhuvas enamuses kodumaa kirjanike töid. 1933.a. loetavam raamat oli August Mälki "Kivine pesa", mida loeti 22 korda. Järgnevad Juhan Jaiki "Rannaliivalt taevani" 21 korda, A.H.Tammsaare "Tõde ja õiguseid" on loetud 20 korda, M.Motslase "Kevadised vood" 19 korral jne.

Suurt poolehoidu leiavad "Looduse" kuldraamatud - eriti noorsoos. Loetavam neist oli H.Ridala-Haggard'i "Madalmaade vabadusvõitlus", mida loeti 18 korda. Väliskirjanikest leiavad kasutamist rohkemal määral Emil Zola, Jack Londoni ja Guy de Maupassant'i raamatud.

Rohkel määral loetakse ka "loominguid" ning ajaloost Eesti vabadusvõitlust käsitlevaid raamatuid. Lugemine on tasuta, kooliõpilastele koolijuhataja kirjalikul vastutusel tagatiseta - teistele 2 krooni köitelt. Raamatukogu on avatud kaks korda nädalas, igal esmaspäeval ja neljapäeval kella 5 - 6 p.l. "...

On näha, et aasta aastalt on raamatulaenajate arv rohkenenud - küllap aitas sellele kaasa 1933.a, Seltsi peakoosolekul vastu võetud otsus, et raamatute laenutamine "Kungla" seltsi raamatukogust on tasuta. "Kungla" raamatukogu on Haapsalus ainukeseks raamatukoguks, laenutamine avatud laiematele hulkadele", lisab "Päevalehe" teade 30.märtsist 1933.a.

Tollel ajal oli raamatukogu fondi täiendamiseks võimalusi üsna kesiselt, sest riigi toetus, kas raamatute või raha näol, oli tagasihoidlik. Kogud said täiendust ka annetuste näol. 1934.a, äratas suurt tähelepanu ja vastukaja Tartu õpetaja Prits Naruski suur kingitus, mille väärtuseks hinnati 100 000 senti.

"Lääne Elu" 28.sept. annab teada:

100 000-line kink linnale.

Tänuliku suvitaja annetus. Terve raamatukogu vastutasuks tervise eest, Vaimuvara toogu Haapsalu kuurordile õnnistust.

Raamatukogus 7 testamenti igaüks erikeeles.

Haapsalu linnavalitsusse jõudis neil päevil kohale suur raamatukogu, mille suvel kinkis linnale Tartus elutsev õpetaja Prits Narusk. Narusk on Haapsalu kauaaegne suvitaja, kes pikemat aega käinud Haapsalus suvitamas ning mudavannides tagasi saanud oma tervise.

Tänulik suvitaja otsustas vastutasuks kinkida Haapsalu linnale terve oma raamatukogu. Nagu ta ise ütleb, on need raamatud toonud temale 60-aastase eluea kestel õnnistust. Ta soovib nüüd, et raamatud ka Haapsalu linnale kingiks palju õnnistust ja õnne,

Nagu esialgsel vaatlusel paistab, on raamatukogu üldväärtus väga suur. Raamatud on saadetud kohale kolmes suures kastis, mis on vaimuvara üleni täis. Kingitud raamatute kohta mingit üldnimikirja kaasa saadetud ei ole, nõnda on praegu raske määrata raamatukogu täpset koosseisu ja üldväärtust. Umbes võib aga öelda, et kingitud raamatuid on umbes 400. Nende hulgas on läbisegi kalleid köiteid ja odavamaid. Kui keskmiselt arvestatav iga raamatu hinnaks 2,12 krooni, siis on kingitud raamatukogu üldväärtus julgesti 100 000 senti.

Kingitud raamatukogu paistab koosnevat mitmesugustelt aladelt. Umbes pool raamatukogu koosseisust on ilukirjandust, kuna teise osa moodustavad teaduslikud raamatud. Ilukirjandus on enamasti eesti- ja venekeelne. Teaduslikke töid on filosoofia ja usuteaduse aladelt, samuti pedagogikast, eetikast ja ajaloost. Muuseas on raamatukogus 7 testamenti – inglise, prantsuse, saksa, rootsi, poola, soome ja eesti keeles.

Mitmed köited on veel selle poolest huvitavad, et nende juure on kogutud palju väljalõikeid arvustustest nende raamatute kohta. Samuti on paljud raamatud läbi töötatud ning sinna asetatud mitmed juurekuuluvad täiendusi ja parandusi.

Linnavalitsus kavatses lasta kingitud raamatud lähemal ajal läbi vaadata ning jagada kolme ossa. Üks osa läheks kasutamisele "Kungla" avalikule raamatukogule, teine osa asetatakse linna mudaravila raamatukokku, kuna vanemad raamatud paigutatakse Läänemaa muuseumi juures asuvasse arhiivi."

5

1934.a. sügisel määrati ka haridusministeeriumi toetus vabariigi avalikele raamatukogudele: riigieelarves oli toetuseks ette nähtud 16 000 krooni. Haapsalu kogud said toetussummast 75 krooni, Läänemaal asuvatele raamatukogudele, mida oli ligi 50, määrati kokku 1025 krooni (igaühele 20 krooni). Peale rahaliste vahendite anti kogudele toetust ka raamatute näol.

1935.a. tähistati Eestis esimese eestikeelse raamatu 400. juubeliaastat, üleriigiliselt oli selleks määratud 8.september. Haapsalus otsustati korraldada pidulik aktus, kohapealsetest seltskonnategelastest moodustati raamatuaasta Haapsalu Komitee, kuhu valiti linnapea H.Alver, koolinõunik V.Alttoa, keskkooliõpetaja H.Sirk, "Kungla" seltsi esindaja A.Trompet, "Kungla" raamatukogu juhataja K.Tammeveski, Meeslaulu seltsi esimees J.Lind wers ja ajakirjanik A.Grönberg.

8.septembril korraldati pidulik aktus Läänemaa Ühisgümnaasiumi saalis. Aktuse avas linnapea dr. A.Alver, kes märkis, et raamat on kultuuri alustala, ja sõnas, et raamatuaastal olgu kõigil loosungiks: Eesti raamat igasse kodusse! Aktusekõne pidas Läänemaa koolinõunik Villem Alttoa. Raamatuaasta lähemate eesmärkidena rõhutas kõneleja koduste raamatukogude asutamist ja selle mõtte propageerimist inimeste seas.

Kõnede vaheaja sisustasid orkestrimuusika ja deklamatsioonid. Kõnedes peeti tähtsaks, et tõendatakse seniseid avalikke raamatukogusid Haapsalus ning sooviti, et linna avalik raamatukogu oleks sagedamini avatud, soovitati mõelda avaliku lugemistoa avamisele. Sissepääs aktusele oli linnaelanikele tasuta.

1935.a. oli tähtis ka selle poolest, et täitus 40 aastat ajast, mil omaaegse Vene siseministri poolt kinnitati Haapsalu esimese Eesti seltsi "Kungla" põhikiri. 24.mail 1935.a. tähistatigi seda juubelit pidulikumalt.

1935.a. tulude - kulude aruandes on näha, kust tulid raamatu kogutööks vajalikud vahendid: haridusministeeriumilt saadi 100 krooni, kohalikul omavalitsuselt 160 krooni, eraorganisatsioonidelt (ilmselt "Kungla" seltsilt) 64 krooni, eraisikutelt 143 krooni 24 senti. Ülejäänud sissetulekud, mis nõuti sisse trahvisummadena rikutud või tagastamata raamatute eest ja tagatistasuna, olid väiksemad. Tagatistasu laekus küll 180 krooni aga seda ei saa tuluks pidada, sest see tuli hiljem lugejatele tagastada. Tulude-kulude aruandest on näha, et sissetulekud ja väljaminekud hoiti tasakaalus. Töötaja palgaks oli

märgitud 124 krooni. See oli arvatavasti aastatasu, sest raamatukogutööd tehti põhiameti kõrval.

1935.a. pikendati ka raamatukogu lahtiolekuaega, kogu külastaja võis kojuviimiseks korraga laenutada 3 köidet ja pidi need tagastama 3 nädala jooksul, tagatistasu nõuti 1 kooni köitelt. Trahv tähtjaks mittetagastamise korral oli 3 senti ööpäevas. Laenutamine oli aga tasuta. Raamatuid oli raamatukogu fondis 2231, lugejaid aasta jooksul 208, külastusi 3057 (üks lugeja käis keskmiselt 15 korda aasta jooksul raamatukogus). Kõige enam soositud raamatud olid: Mait Metsanurga "Ümera Joel" (laenutati 38 korda), August Mälgu "Surnud majad" (laenutati 28 korda), järgnesid Karl May "Winnetou jälgedes" (loeti 26 korda), A.H. Tammsaare "Elu Ja armastus" (25 laenutust), kõige populaarsemad olid rahva seas Oskar Lutsu teosed.

1936. aastal oli raamatukogus raamatute arv kasvanud 104 eksemplari võrra, s.o. 2335 köitele. Laenutamise kord oli jäänud samaks. Muutunud olid aga rahva hulgas soositud teosed. Populaarseimaks raamatuks oli saanud A. H. Tammsaare "Ma armastasin sakslast", mida laenutati 38 korda, August Mälgu "Surnud majad" oli jäänud endiselt teisele kohale, kuid laenutatud oli seda nüüd 36 korda. Kolmandal kohal oli August Mälk raamatuga "Õitsev meri" laenutatud samuti 36 korda. Mait Metsanurga " Ümera jöel ", mis oli 1935. aastal kõige populaarsem raamat, oli nüüd langenud neljandaks. Viiendal kohal oli populaarsuselt August Gailiti "Isade maa", mida loeti 24 korda. Kuuendal kohal oli August Jakobsoni "Üksiklased" 22 laenutusega, seitsmendal kohal Richard Rohti "Tsaari ohvitser" samuti 22 laenutusega. Kaheksandal kohal oli Kalju Rahu "Isamaa eest". Üheksandal kohal Knut Hamsuni "Maa õnnistus" 21 laenutusega ning kümnel kohal Karl August Hindrey "Urmas ja Merike".

1937.aastal oli raamatukogus 2454 köidet ja kõik raamatud olid eestikeelsed. Lugejate arv oli tõusnud 235-le. Aasta jooksul oli laenutatud 7809 raamatut, see tähendab, et iga raamat oli lugejate käes olnud umbes 3 korda. Kõige rohkem võeti lugemiseks August Mälgu "Läänemere isandad". Populaarne oli ka Albert Kivikase "Nimed marmortahvil", Enn Kippeli "Suure nutu ajal" II osa. Järgnesid August Mälgu "Õitsev meri", August Gailiti "Isade maa", Johan Bojer "Vang, kes laulis", Knut Hamsuni "Segelfossi alevik", K. A. Hindrey "Urmas ja Merike" II osa. Nagu näha, olid läbi aastate ühed ja samad raamatud lugejate seas populaarsed ning enam loeti kodumaiste autorite teoseid. Välisautoreid loeti ja tunti vähem.

1937.aastal sai raamatukogu haridusministeeriumilt 120 krooni toetust, linnavalitsuselt 390 krooni, ülalpidavalt organisatsioonilt 9 krooni, eraettevõtetelt ja isikutelt 26 krooni 98 senti, tagastamata ja rikutud raamatute eest saadi 9 krooni 40 senti. Muud tulud oli 36 krooni 72 senti. Kokku sai raamatukogu tulu 694 krooni ja 35 senti. Võrreldes 1935.aastaga oli suurenenud tunduvalt kohalikult omavalitsuselt saadud summa : 160 kroonilt 390 kroonile.

1938.aastal asus raamatukogu Saue tänav 18. Suurenenud oli linnavalitsuselt saadav toetus, mis ulatus 490 kroonini, haridusministeeriumi toetus oli jäänud samaks - 120 krooni. Kokku saadi tulu 914 krooni ja 24 senti. 1938. aastal suurenes lugejate arv kogus veelgi - 292 laenutajat, kes külastasid kogu 4297 korda. Raamatukogu laenutuseeskirjades ning tagatise- ja trahvimäärades muutusi ei olnud, kuid nüüd oli kehtestatud laenutustasuks 20 senti kuus, õpilased olid maksust vabastatud. Raamatuid oli kogu fondis 2555. Populaarseim raamat oli August Mälgu "Taeva palge all", mida laenutati 44 korral, järgnesid August Mälgu "Avatud värav" 40 laenutusega, Mait Metsanurga "Kutsutud ja seatud" 38 laenutusega, Mait Raua "Turg" 37 laenutusega ning Karl Ristikivi "Tuli ja raud" 32 laenutusega.

1939.a. oli raamatukogu jaoks kolimise aasta. Sama aasta 5.mai "Lääne Elust" võime lugeda, et senini asus raamatukogu "Kungla" seltsi juures Haapsalu Eesti Seltside Liidu ruumides. Kuna Seltside Liit sai uued ruumid, siis talvekuudel pidi raamatukogu avatama Karja tn.23. Suviti pidi aga raamatukogu asuma J.Poska puiesteele, kus senini asus võõrkeelne suvitajate raamatukogu.

Raamatukogu suleti kolimiseks 5.-25. maini. Sügisel selgus, et raamatukogu, mis pidi asuma Karja tänavale, oli sealt sunnitud ruumide teiseks otstarbeks kasutamise tagajärjel ära kolima Haapsalu Tuletõrjeühingu Seltsi majja Karja tänavale. Seoses nõukogude vene sõjaväelaste majutamisega esilekerkinud ruumide puudusega oli raamatukogu 3.-15.oktoobrini suletud.

Sellega polnud raamatukogu kolimised ja vintsutused veel lõppenud. 13.novembril 1939.a. võis „Lääne Elust“ lugeda nappi teadet, et "Kungla" seltsi raamatukogu asub alates 13.novembrist Haapsalu linna algkooli ruumides. Raamatute laenutamine toimus endiselt igal esmaspäeval ja neljapäeval kella 5 - 6 peale lõunat.

1939.a. toimusid järjekordsed raamatukoguhoidjate kursused, mille lõppedes said kolm raamatukoguhoidjat kutsetunnistuse: Karl Tammeveski - Haapsalu seltsi "Kungla" raamatukoguhoidja, Eduard Murumets - Sutlepa vallasekretär, Arne Kukk - Taebla vallasekretär. Kõik nimetatud isikud olid juba kauemat aega tegutsenud raamatukoguhoidjatena, neist Karl Tammeveski oli olnud "Kungla" seltsi raamatukoguhoidja, andis ajaleht "Lääne Elu" teada.

1.märtsil 1940.a. oli raamatukogus 2645 raamatut. Kogus oli registreeritud 161 lugejat. 15-19 aasta vanuseid lugejaid oli 63, 20-29 aasta vanuseid lugejaid 29 ja üle 30-aastaseid 69. Näeme, et lugejate arv oli vähenenud raamatukogu kindla asupaiga puudumise tõttu. Ilukirjanduslikke raamatuid oli raamatukogus 1.märtsiks 1940.a. 1801 ja teadusliku sisuga raamatuid 844. Raamatukogus olid vaid eestikeelsed raamatud. Kõige loetavamateks raamatuteks olid August Gailiti "Karge meri", Karl Ristikivi "Tuli ja raud" ning Elmar Õuna "Unustatud naised".

24.mail 1940.a. tähistas Haapsalu vanim selts "Kungla" oma 45.sünnipäeva. Seltsil oli

150 tegevliiget. Tegutses teatriring, malering ja muidugi ka raamatukogu. 1940.a. kuulusid seltsi juhatusse A.Toomet, kes oli seltsi esimeheks juba kümme aastat ja liikmeks 35 aastat, A.Lember, E.Eiste, B.Nuut, J.Allpere, E. Greenfeldt ja J.Keemtare. Viimane oli seltsi asutajaliige, kogu aeg olnud tegevliige ja enamuse aastaid võtnud osa juhatuse tööst. Selts oli seadnud eesmärgiks Haapsallu rahvamaja ehitamise. Seltsi 45.aastapäevaks oli rahvamaja fondi kogunenud juba 3500 krooni.

Sellest pole möödunud veel eriti palju aastaid, kui Läänemaal raamat endale väga vähe sõpru leidis. Kuigi leidis tolle aja ja maaolude kohta võrdlemisi korralikke raamatukogusid, leidsid need vähe kasutajaid, raamatute ostmisest kõnelemata. Viimastel aastatel võis aga siiski juba ka siin hakata tähele panema teatavat pööret. Raamat, mille tähtsus avalikkuses korduvat allakriipsutamist leidis, hakkas otsima teed ka läänlaste juurde, on lugeda 1940.a. "Lääne Elust".

Pöördeliste ja kogu rahvale saatustlike aegade tulekuga muutus ka raamatukogude töökorraldus - kõik seni seltside ja koolide juures tegutsenud raamatukogude varad koondati. Kauaaegne "Kungla" seltsi raamatukoguhoidja Karl Tammeveski põgenes kuuldavasti idatuulte eest Rootsi, kahjuks ei tea me tema käekäigust hilisemal ajal midagi.

Lühikest aega oli raamatukogu juhatajaks Priidu Usar. Ta oli haritud noor mees, kes oli lõpetanud Läänemaa Gümnaasiumi. Ta oli sügava kultuurihuviga inimene, kodus oli neil väärtuslik raamatukogu, mis sõjatules hävis. Priidu Usar läks 1941.a. juulis sõtta ja hukkus 1944.a.

Sõja-aastate kohta om meie käsutuses kahjuks napilt teateid raamatukogu tegevuse kohta Haapsalus. "Lääne Sõna" 1943.a. 22.jaanuaril on hoogne artikkel "Haapsallaste huvi kirjanduse vastu", kus on öeldud: *"Raamatukogu külastab lahtioleku päevadel paari tunni kestel 70-90 inimest. Kuna kogu sisaldab vähem kui 2000 köidet ilukirjanduslikke teoseid, tekib laenutamisel paratamatult olukord, et lugeja ei saa kohe soovitud teost ja peab selle järgi vahel ootama mitu nädalat. Kaunis täielikku üldteaduslike teoste kogu kasutatakse suhteliselt vähe. Rohkem leidub võõrkeelse kirjanduse harrastajaid, kogu on aga korraldamata ja nii valmistab sobiva teose leidmine raskusi.*

Suvel tõusis raamatukogu kasutajate hulk tunduvalt sissesõitnud tervist parandavate töötajate ja kooliõpetajate kursustest osavõtjate arvel. Praegu on alalisi raamatulaenutajaid umbes 250. Loetavamad raamatud on A.H. Tammsaare teosed, eriti "Tõde ja õigus". Nõutakse palju ka A.Mälgu, R.Ronti ja K.Ristikivi teoseid. Äsjailmunud "Eesti rahva kannatuste aastat" ja A.Mälgu novellikogu "Kadunud päike" soovitakse samuti õige tihti.

Algkooli vanemate klasside poiste lemmakuks on "Looduse kuldraamatute sarjas" ilmunud K.May raamatud "Winnetoust" ja L.Boussenardi "Pariisi tänavapõisi reis ümber maailma", O.Lutsu "Tootsi lood". Samavanused lapsed loevad meelsasti Helmi Mäelo ja Hilja Valtoneni teoseid ja luulekogusid.

Soovitav oleks, et õpilased raamatute vähesuse tõttu võimaluse piires kasutaks koolide raamatukogusid, kus teosed on liigitatud klasside järgi vastavalt õpilaste vanusele ja arengule. Kuni 14-aasta vanustele lugejatele on raamatukogu nüüdsest peale avatud ainult igal neljapäeval kella 5 - 6-ni. Üle 14-aastastele lugejatele laenutatakse raamatuid endiselt igal esmaspäeval kella 12 - 2-ni ja neljapäeval 6 - 8-ni.“...

Raamatukogu asus tol ajal Ehte tn.2 majas teisel korrusel. Raamatukoguhoidjana töötas Anita Rannamäe.

Pärast sõjasündmusi taasavati raamatukogu 1944.a. 20.oktoobril. Raamatukogu asus Ehte tn.2 ruumides, nimetuseks oli Läänemaa Keskraamatukogu ja allus Läänemaa TRSN Täitevkomitee Haridusosakonnale.. Raamatukogu juhatajaks oli Räsä ja raamatukoguhoidjaks Senta Siimre. Esimesed nädalad kulusid endise raamatufondi kontrollimiseks ja ruumide korrastamiseks. Raamatuid oli kogus 11 002 eksemplari.

15.detsembrist 1944.a. määrati raamatukogu juhatajaks Salme Tamverk. Lugejate arv 1.jaanuari seisuga 1946.a. s.t.1945.a. jooksul, oli 1053, neist 14-aastasi ja nooremaid 157, laenutusi oli 1945.a. jooksul 12319 eksemplari ja raamatuid oli arvel 11651. Lugejate poolt jäi tagastamata 513 raamatut, peamiselt olid need sõjaväelased. Kroonikast võib lugeda, et „... selle vastu on võideldud hoiatuste saatmisega komandöridele ja kautsjoni suurendamisega.“

Salme Tamverk on sellest ajast jutustanud järgmist: "See oli raske, kuid huvitav aeg, organiseerimise aeg. Maal tulid raamatukogud tööle rakendada, mul tuli kohale sõita, leida ruume, juhendada uusi töötajaid. Raamatud maakogudele saadeti Läänemaa Keskraamatukogu kaudu. Meie, raamatukogutöötajad, viisime raamatud maale isiklikult kohale, raskusi oli transpordiga, sõitsime hobuste ja regedega. Kui sai sõita rongiga, viisime raamatupakid jaama kelguga või käruga.

Meie raamatukogu ruumid olid talvel külmad, oli veel purunenud aknaklaase ja kütet oli vähe. Käisime ise metsatööl. Mäletan üht rasket tööpäeva Paslepa metsas, kuhu hommikul regedega üle mere sõitsime. Töötasime kogu päeva hoolega, õhtul küüti ei tulnud, tagasi tulime jalgsi, saed-kirved õlal.

Valgustuseks oli raamatukogus petrooleumilamp. Aastaruandes on märgitud, et raamatukogu juhatajal oli töölisekaart, hoidjal teenistujakaart. Juhataja on saanud oma kaardiga osta järgmisi tööstukaupu: puldankingad kummitaldadega, kaelasall, kingad, villane kleidiriie ja kalossid.“

Raamatukogutöötajad võtsid osa Nõukogude Eesti aastapäeva tähistamisest: panid üles loosungid ja asetasiid lauale vastavasisulist kirjandust. Aruandes on märgitud, et kõige loetavamad raamatud olid 1945.a. ÜLK(P) Partei ajalugu, B.Gorbatovi "Alistamatud", V.Vasilevska "Vikerkaar". E.Kippeli "Meelis" ja N.Ostrovski "Kuidas

karastus teras".

Raamatukogust oli saanud uue korra ideoloogiaasutus. Raamatukogu kroonikast on lugeda, et järgnevad aastad on olnud raamatukogule töörohked - raamatukogu oli avatud nädalas kuus päeva ja iga päev kuus tundi. Korraldati raamatute kontrolle, suuri tähtpäevalisi kirjandusõhtuid, millele jagus kuulajaid 80 - 200 inimeseni. Ostrovski, Majakovski, Tolstoi kõrval peeti meeles ka Eesti kirjanike juubeleid - J.Liivi, Pr.R.Kreutzwaldi jt.

Need olid keerulised aastad Eesti raamatuloos ja raamatukogude ajaloos - neil aastail saame kõnelda ka represseeritud raamatuist - hävitati, kõrvaldati, kanti maha kõik väärtuslik kirjandus, mis oli pärit Eesti Vabariigi aegadest, hävitati võõrkeelset kirjandust. Neist aastaist kõnelevad meie endised kolleegid masenduse ja valuga - vähe kirjandust, mis suudeti säästa. 1950.a. kõrvaldati Läänemaa Keskraamatukogust 8797 eksemplari saksa- ja prantsuskeelset raamatut kui sisult aegunud ja ebakõlblikku. Aasta lõpuks oli kogus 9134 trükist.

1951.a. 1.augustil eraldati lasteosakond iseseisvaks Haapsalu Linna Lasteraamatukoguks, uus lasteraamatukogu sai endale eraldi ruumiks rajooniraamatukogult ühe toa.

1951.a. avati ka rändfondi osakond, mille juhatajaks tuli Loreida Kriik, raamatukogu juhataja oli Antonina Terras, lugemislaua juhataja Silvi Koskov (hiljem Õismaa) ja laenutajaks Ilse Unga.

Viiekümnendail aastail korraldati raamatukogus hulgaliselt nn. massiüritusi - korraldati raamatunäitusi, kirjandusõhtuid, kujundati tähtpäevaplakateid. Pealkirjad olid ajale iseloomulikud: "Võitlus loomakasvatuse jõudsa edasiarendamise eest", "Koristame saagi kiiresti ja kadudeta", "Teadus taevast ja maast", "Kartuli ruutpesitsi kasvatamisest", "Abiks agitaatorile", "Nõukogude inimese moraalne pale", "A.S.Makarenko, pedagoog, psühholoog, kirjanik" jne.

1956.a. oli aga suurimaks ürituseks kohtumisõhtu kirjanike J.Smuuli, D.Vaarandi ja P.Kuusbergiga, millest võttis osa üle 200 inimese. Haapsalus elas neil aastail pisut üle 8000 elaniku, raamatukogu kasutas regulaarselt neist 1600, koos rändfondide osakonna lugejatega ligi 2000 või üle selle. Raamatukogu juhatajana töötas Elvi Viiland, rändfondi juhataja oli Loreida Kriik, abonemendi juhataja Silvi Õismaa, lugemislaua juhataja Ester Lepik, laenutaja Salme Rohilaid. Mitmed töötajad õppisid oma erialal edasi - Ester Lepik Tartu RÜ bibliograafia osakonnas, Salme Rohilaid ja Silvi Õismaa Tallinna Kultuurharidusala koolis.

1958.a. novembris oli kohtumine kirjanik P.Rummo, R.Parve, L.Prometi ja K.Männiga. Õhtu toimus kultuurimajas, vaatamata halvale ilmale oli osavõtjaid arvukalt - 156.

1959.a. aruandest on lugeda, et Haapsalus elab 8800 elanikku, raamatukogu kasutajate arv on 2182, sellest töölisi 600, teenistujaid 669 ja õpilasi 554; eestlasi luges 1336, venelasi 702 ja teisi rahvusi 144. Aruande lõpus on märgitud, et; töös esines rida puudusi.

Tagasimineki oli tingitud sellest, et raamatukogu oli korduvalt pikemat aega suletud inventuuri ja raamatuliulite vahetamise tõttu. "Soovida jätab ka töö propaganda osas. Halb oli massiüritustest osavõtt ja töö lugejate aktiiviga", nenditakse aruandes kriitiliselt.

1961.a. lõpuks on arvel 27 026 trükist, lugejaid on 2411, neile on kirjandust laenutatud 47004 eksemplari, Raamatuid muretsetakse juurde Tallinna Bibkollektorist. Piiratud summade tõttu ei suudeta rahuldada lugejate nõudmisi, nii saab abonendi osakond 1400 lugeja kohta tihti ainult 2-3 eksemplari uudiskirjandust, kuna rändfond peab tihti 18 rändkogu vahel jagama 1-2 eksemplari. Raamatuid propageeriti rajooni ajalehe ja kohaliku raadiosõlme kaudu. 1961.a. märgiti kroonikas, et nõuti kõige enam sellist kirjandust, mis käsitles kosmoselende, tehiskaaslasid. Korraldati raamatunäitus "Lennud kosmoses", pidevalt on propageeritud ka NLKP XXII kongressi materjale.

Raamatukogu juures tegutses 11-liikmeline raamatukogunõukogu, kelle eesotsas oli Jüri Uustalu. 1961.a. maikuust oli raamatukogu juhatajaks Ester Lepik.

Kroonikast on lugeda, et aasta jooksul viidi läbi 5 meetodilist seminari külaraamatukoguhoidjatele, ühiselt viidi läbi lugejate konverents Luise Vaheri "Emajõe jutustusi" üle autori osavõtul ja korraldati väljasõidud Oru, Taebli ja Palivere raamatukogudesse.

Kuuekümnendate aastate kroonikaridadest on märgata, et püütakse rohkem korraldada kirjandusõhtuid eesti kirjanike, ka noorte luuletajate tutvustamiseks - tolmuvad kohtumisõhtud Arvi Siia, Rudolf Rimmeliga, Aadu Hindiga. Koos koduloomuuseumiga toimub mälestusõhtu Ants Laikmaast. Järgnevatel aastail kohtuti Villem Grossi, Silvia Rannamaa, Herman Sergo, Osvald Toomingaga. Toimusid kirjandusõhtud Ä.H.Tammsaarest jne.

1964.a. lõpetati raamatukogu ruumides remont, muretseti uut mööblit, paigutati kõik raamatud avariilulitele. Töötas 17 rändkogu. Lugejaid oli registreeritud 2566, raamatuid, ajakirju ja brošüüre oli arvel 31 210 eksemplari, laenutati aastast 55 911 trükist. Sel aastal olid kõige loetavamateks teosteks P.Kuusbergi "Andres Lapeteuse juhtum", O.Toominga "Kaksteist aastat", R.Kaugveri "Igapäevane leib"; vene nõukogude kirjanike teostest K.Simonovi "Elavad ja sumud", A.Brušteini "Tee viib kaugusesse", M.Bubennovi "Kotkastepp"; väliskirjandusest L.Mnaco "Surma nimi on Engelchen", H.Lacnessi "Salka Valka", J. Londoni "Martin Eden". "Ilukirjanduse osas esineb kõige sagedamini lugejate soovide täitmata jätmisi uudiskirjanduse osas, kuna eksemplaride arv ei võimalda kõigi lugejate soove korraga rahuldada", märgitakse raamatukogu kroonikas.

1965.a. korraldati Haapsalus ülevabariigiline raamatukogude direktorite nõupidamine, mis oli tunnustuseks raamatukogu töödele ja tegemistele. 1965.a. vahetus raamatukogu juhataja - Ester Lepik asus elama Tallinna. Uueks juhatajaks tuli Sirje Riimaa.

1966.a. 25.aprillil tähistati piduliku juubeliõhtuga 100 aasta möödumist esimese raamatukogu asutamisest Haapsallu. Korraldati lahtiste uste päev, raamatukogu tegevuse kohta ilmus ajalehes "Tööraha Lipp" terve temaatiline lehekülg. Oktoobris, raamatu- ja bibliograafiakuul korraldati nn. lahtiste uste päev, toimusid vestlused "Teadusliku informatsiooni võimalustest", õpilastele tutvustati raamatukogu kataloogide süsteemi ja kasutamist.

1968.a. nenditakse töönäitajate tagasiminekut, sest oli suur kaadripuudus. Kuigi lugejaid oli eelmise aastaga võrreldes rohkem, vähenes laenutuste arv 6000 võrra. Terve aasta oli komplekteerimata laenutaja töökoht, mis pani teistele töötajatele suure koormuse. Juhataja oli Sirje Riimaa, ametis olid järgmised töötajad: Salme Pall, Loreida Kriik, Linda Heringson, Meeri Gussakovskaja, Tamara Verbitskaja.

1969.a. oli raamatukogus arvel 18 655 eestikeelset, 13 182 venekeelset ja 809 võõrkeelset trükist. Haapsalu 10 800 elanikust kasutas raamatukogu 3158 inimest. Lugejateeninduse parandamisele ja raamatukogu sisetööle pöörati tõsiselt tähelepanu, järjepidev oli töö fondi ja kataloogide korrastamisel. Mitmekesine oli töö raamatukogude meetodilisel juhendamisel, 21 külaraamatukogu külastati ja juhendati kohapeal 40 korral, viidi läbi 4 seminari ja 2 nõupidamist.

1969.a. kõige õnnestunumaks ettevõtmiseks oli rajooniraamatukogu kroonika valmimine 1944 -1968.a. Raamatukogule muretseti uut inventari, töötajad said ühtlase tööriietuse. Aasta lõpukuul algas raamatukogus remont, raamatufondi pakkimine nõudis suurt tööd. 1969.a. saavutuseks võis pidada sedagi, et komplekteeriti kõik töökohad. Haapsalu Rajooniraamatukogu astus uude kümnendisse tööreipalt. Kasvas raamatute, lugejate, laenutuste, külastuste arv. Endiselt oli rõhuasetus raamatukogu sisetööl, kuid märgatavalt elavnes ka raamatukogu ja kirjanduse propaganda. Toimusid raamatuarutelud V.Saare "Ukuaru" kohta, kohtuti Albert Uustulndiga "Meri põleb" aruteluks, kirjandusõhtud korraldati A.H.Tammsaare ja S.Jessenini loomingust. Noortele viidi läbi temaatiline õhtu "Lenin - riigijuht ja inimene".

Tekst ilmus trükises „Lääne Maakonna Keskraamatukogu bibliograafia 1857 – 1996“, Haapsalu 1997; teksti autor Mare Ektermann